

Nr 200.

Av herr **Osvald**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till markkartering och grundkalkning.*

En mycket stor del av den svenska åkerjorden är av naturen jämförelsevis fattig på kalk. Kalkningen har därför hos oss blivit en viktig grundförbättringsåtgärd. Flera undersökningar gjordes för ett tjugotal år sedan rörande den svenska åkerjordens kalktillstånd. Dessa visade, att i runt tal omkring 50 procent av Sveriges åkerjordar behövde kalkas för att uppnå ett för flertalet odlade växter lämpligt kalktillstånd (markreaktion). Den kalkmängd, som erfordras för att överföra en alltför kalkfattig jord till ett lämpligt kalktillstånd, kan växla inom vida gränser, beroende dels på jordens egna egenskaper, dels på de krav, som man önskar uppställa för förändringen. Nyssnämnda undersökningar, grundade på olika material, gävo emellertid det resultatet, att det för vårt lands hela åkerareal skulle behövas omkring 550 000 ton ren kalk årligen under en sjuårig omloppstid för att tillgodose ett jämförelsevis måttligt krav på förbättring av jordens kalktillstånd. Därutöver skulle senare behövas omkring hälften av denna kvantitet för att vidmakthålla detta tillstånd (»underhållskalkning»).

Kalkanvändningen i vårt land har emellertid under senare årtionden icke varit tillräcklig ens för att fylla behovet av »underhållskalkning». Det kan därför antagas, att vårt lands åkerjordar, åtminstone på många håll, numera befinna sig i ett sämre kalktillstånd än för 20—30 år sedan. En av Svenska sockerbolaget utförd undersökning har också visat, att kalktillståndet i de skånska åkerjordarna försämrats under de sista 10 åren.

En förbättring av jordens kalktillstånd ökar jordens produktionsförmåga. Kalken verkar på mångahanda sätt. Först och främst minskas jordens surhetsgrad; därmed följer vanligen en förbättring av jordens struktur. Kalken kan också på många jordar öka nitrifikationsförmågan, d. v. s. jordens förmåga att göra kvävet tillgängligt för växterna. En rätt avvägd kalkning kan därför medföra ett minskat behov av kvävegödselmedel. På många kalkfattiga jordar är fosfor bunden vid vissa andra beståndsdelar i jorden på ett sådant sätt, att den endast med svårighet kan utnyttjas av växterna. En kalkning kan på en sådan jord medföra en bättre effekt såväl av den fosfor, som redan finnes i jorden, som av de fosforgödselmedel, som tillföras. Den samlade effekten av kalkens många verkningar kan på vissa jordar och

till vissa kulturväxter vara högst avsevärd. Det bör också framhållas, att en kalkning icke blott medför en omedelbar förbättring av jordens produktionskraft utan också sträcker sina verkningar många år framåt i tiden. Det stöter på stora svårigheter att beräkna huru stor skördeökning man skulle kunna erhålla genom att tillföra de kalkmängder, som ovan angivits. En uppskattning, som gjorts av jordbruksförsöksanstalten, visar på en årlig vinst av omkring 50 miljoner kronor, en siffra, som dock torde vara beräknad i underkant.

För att höja det svenska jordbrukets produktionsförmåga är sålunda kalkningen en utomordentligt viktig åtgärd. Insikten härom föranledde också för länge sedan riksdagen att bevilja medel till fraktlindring för jordbrukskalk. Anslag härtill ha utgått sedan år 1908. Under de gångna åren ha de varierat högst avsevärt, från 200 000 kronor under de första åren till 2 miljoner kronor under 1919—1920. Efter sistämnda period har anslaget minskats, och under de senaste åren har det utgjort allenast 275 000 kronor per år. I årets statsverksproposition, bil. 11, nionde huvudtiteln, punkt 77, föreslås under rubriken »bidrag till markkartering och grundkalkning», att bidrag till kalkning numera skulle utgå efter andra grunder än hittills, nämligen så, att bidrag efter behovsprövning i regel skulle lämnas endast till brukare av högst 20 hektar åker och till ett belopp motsvarande 40 procent av den beräknade kostnaden. Vissa andra villkor äro också knutna till bidragen.

Den sålunda föreslagna förändringen av anslaget från ett fraktlindringsbidrag till ett kalkningsbidrag synes vara ändamålsenlig, men i fråga om de givna föreskrifterna synas vissa jämkningar vara erforderliga. I enlighet med det av lantbruksstyrelsen föreslagna och av departementschefen tillstyrkta förslaget skall behov av kalkning vara styrkt genom markkartering eller genom kalkningsförsök. »Dock torde», framhåller departementschefen, »i särskilda fall även annan utredning om behov av grundkalkning kunna godtagas.» Det förtjänar i anslutning härtill framhållas, att i stora delar av vårt land, där behovet av kalk är stort, har markkarteringen ännu så länge fått en relativt ringa omfattning, och kalkningsförsök föreligga endast i ytterst begränsat antal. På många håll är det emellertid möjligt att på annat sätt bilda sig en ganska säker uppfattning om behovet av kalk. Särskilt kan ogräsflorans sammansättning ge värdefulla upplysningar i detta avseende. Även om sålunda de föreskrivna villkoren böra uppställas som regel, torde man få vara beredd på att åtminstone i vissa delar av landet undantagen från denna regel komma att bli talrika.

Bidrag skall enligt bestämmelserna endast kunna utlämnas för grundkalkning. Det är emellertid förenat med mycket stora svårigheter att i fråga om odlade marker skilja mellan grundkalkning och underhållskalkning. Med grundkalkning torde man från början närmast ha avsett den kalkning, som verkställdes på nyodlade, kalkfattiga jordar, under det att underhållskalk-

ning var den kalkning, som sedermera med bestämda mellanrum återkom. I fråga om redan odlade jordar, som det här gäller, har man visserligen sökt definiera begreppet grundkalkning, men det torde likväl i praktiken bli svårt att skilja mellan grundkalkning och underhållskalkning. Om man uppställer som villkor, att kalkbehovet skall vara styrkt genom markkartering, kalkningsförsök eller på annat sätt, torde häri ligga en fullt tillräcklig garanti för att bidragen komma att användas på ett sådant sätt, att de verkligen komma att verka produktionsfrämjande. Det synes därför vara onödigt att begränsa bidragen till »grundkalkning»; det räcker med att tala om kalkning.

Enligt lantbruksstyrelsens förslag skulle bidrag i regel blott utgå till innehavare av jordbruk om sammanlagt högst 20 hektar åker. Tillräckligt starka motiv för att sätta en dylik gräns synas knappast föreligga. Anslaget får härigenom i viss mån karaktären av ett socialt anslag, men dess uppgift att främja produktionen torde vara minst lika stor och i nuvarande situation måhända större. Då det även bland jordbrukare med större åkerareal än 20 hektar finnes många, som väl kunna vara i behov av bidrag för kalkning, torde det vara till fyllest, om man som villkor för åtnjutande av bidrag fasthåller vid den behovsprövning, som av departementschefen angivits. Borttages arealgränsen, torde anslagets karaktär av produktionsfrämjande komma att framhävas. Det må ytterligare anföras, att jordbruk med större åkerareal än 20 hektar i betydligt större omfattning än de mindre äro markkarterade. I genomsnitt för hela vårt land ha i det allra närmaste 10 procent av åkerarealen blivit markkarterade. Det framgår icke av föreliggande uppgifter, hur karteringen är fördelad på olika storleksgrupper, men att döma av erfarenheter från vissa begränsade områden torde mindre än 5 procent, måhända icke mer än 2 procent, av arealen av jordbruk under 20 hektar vara markkarterade.

En nödvändig förutsättning för att kalken skall kunna komma till nytta och medföra en produktionsökning är som bekant, att jorden är väl dränerad antingen genom att jorden är tillräckligt genomsläpplig eller därigenom, att den blivit dikad på ett tillfredsställande sätt. På vattensjuk jord gör kalken föga eller alls ingen nytta. Som villkor för bidrag borde därför föreskrivas, att jorden skall vara dränerad på ett tillfredsställande sätt eller ock att dränering kommer att verkställas före eller i samband med kalkningen.

Såsom framgår av statsverkspropositionen, bil. 11, nionde huvudtiteln, s. 122, har under närmast föregående budgetår anvisats ett förslagsanslag av 275 000 kronor till fraktlindring för kalk. De ändrade grunder, som nu föreslagits, torde medföra, att det genomsnittliga bidraget per hektar kommer att bli större än vad det tidigare varit och den areal, som kan komma i åtnjutande av bidrag, följaktligen mindre. Den av Kungl. Maj:t föreslagna sänkningen från ett *förslagsanslag* å 275 000 kronor till ett *reservationsanslag* å 200 000 kronor synes därför icke vara tillräckligt motiverad, icke

ens i nuvarande statsfinansiella läge, eftersom ju kalkningen kan väntas medföra en omedelbar höjning av produktionen. Nedanför den i propositionen föreslagna arealgränsen falla omkring 58 procent av Sveriges åkerjord. Om man utgår från att av denna areal endast 2 procent äro markkarterade och att av den markkarterade arealen ungefär hälften skulle vara i behov av kalk, så skulle man likväl komma till en areal på omkring 20 000 hektar. Om man vidare räknar med genomsnittligt så pass låg kalkningskostnad som 80 kronor per hektar (2 ton kalk à 33 kronor per ton + 7 kronor fraktkostnad per ton) och om hela arealen vore bidragsberättigad, så skulle bidraget per hektar komma att utgöra 32 kronor, och för 20 000 hektar skulle det sålunda krävas 640 000 kronor. Mycket starka skäl torde sålunda kunna anföras för en väsentlig höjning av detta anslag. Innan större erfarenhet vunnits rörande anslaget användning enligt de nya grunderna, har jag dock icke velat föreslå någon mera väsentlig höjning. Å andra sidan synes det icke vara befogat att minska anslaget från 275 000 kronor till 200 000 kronor. Jag tillåter mig därför föreslå, att anslaget nu uppföres med ett belopp av 300 000 kronor.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte besluta,

att bidrag ur det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget för markkartering och grundkalkning må kunna utlämnas efter viss behovsprövning utan hänsyn till brukningsdels storlek;

att behovet av kalkning skall vara styrkt genom markkartering eller kalkförsök eller på annat sätt av sakkunnig personal;

att, där behov av kalk blivit styrkt, bidrag må kunna utlämnas oberoende av om kalkningen betecknas som grundkalkning eller underhållskalkning;

att bidrag endast må utgå till kalkning på jord, som är dränerad på tillfredsställande sätt eller som dräneras före eller i samband med kalkningen; samt

att anslaget för kalkningsbidrag upptages med 300 000 kronor, d. v. s. för markkartering och kalkning sammanlagt 400 000 kronor.

Stockholm i januari 1948.

Hugo Oswald.